

Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-,
liikenne- ja ympäristökeskus
Oulu

08. 03. 2011

Dnro POPELY

MAAHANMUUTTAJA-ASIAMIESTOIMINNAN ESISELVITYS -HANKE

Dnro 2085/3570-2010

SELVITYSRAPORTTI JA HANKKEEN LOPPURAPORTTI

Sisältö

1.	Hankkeen toteuttaja	4
2.	Hankkeen nimi ja hankenumero	4
3.	Yhteenveto hankkeesta	4
4.	Hankkeen taustaa	4
5.	Hankkeen tavoitteet	5
6.	Esiselvityshankkeen ohjausryhmä	5
7.	Selvityksen toteutustapa ja aikataulu	5
8.	Selvitykseen osallistuneet tahot	6
9.	Kotouttamisen käsitteitä	7
9.1.	Keskeiset termit	7
9.2.	Maahanmuuttajan alkuvaihe Suomessa	8
9.3.	Kotouttamisohjelma	9
9.4.	Maahanmuuttajan kotoutumissuunnitelma	9
9.5.	Kotoutumistuki maahanmuuttajalle	9
9.6.	Korvaukset pakolaistaustaisista maahanmuuttajista	9
10.	Maahanmuuttajat Oulun Eteläisen alueella	10
10.1.	Ulkomaan kansalaisten määrä	10
10.2.	Suurimmat kansalaisuudet	10
10.3.	Maahanmuuton perusteet	10
11.	Oulun Eteläisen maahanmuuttajatyö	10
11.1.	Laaditut strategiat	11
11.2.	Oulun Eteläisen kunnat ja maahanmuuttajat	11
11.3.	Sosiaali- ja terveyspalvelut maahanmuuttajille	12
11.4.	Maistraatti ja maahanmuuttajat	13
11.5.	TE-toimistot ja maahanmuuttajat	13
11.6.	Kela ja maahanmuuttajat	14
11.7.	Poliisi ja maahanmuuttajat	15
11.8.	Kirkon maahanmuuttajatyö	15
11.9.	Muut uskontokunnat	16
11.10.	Kolmannen sektorin maahanmuuttajatyö	16
11.11.	Maahanmuuttajat työelämässä	16
11.12.	Tulkin käyttö viranomaistilanteessa	17
11.13.	Maahanmuuttajien koulutus	18

11.13.1.	Kotoutumiskoulutus.....	18
11.13.2.	Suomen kielen koulutus.....	18
11.13.3.	Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus.....	18
11.13.4.	Muut koulutukset	18
12.	Selvityksen ehdotukset toimenpiteiksi	19
12.1.	Alkuinformaation ja -neuvonnan järjestäminen maahanmuuttajille	19
12.2.	Viranomaisten ja muiden kotouttamista edistävien toimijoiden yhteistyön lisääminen.....	20
12.3.	Alueellisen kotouttamishjelman ja monikulttuurisuusstrategian laatiminen	21
12.4.	Monikulttuurisuusosaamisen nostaminen	22
12.5.	Monikulttuurisuuden vahvistaminen kolmannen sektorin toiminnassa	22
12.6.	Maahanmuuttajien koulutuksen kehittäminen	23
13.	Eesitykset jatkotoimenpiteiksi	23
14.	Esiselvityshankkeen kustannukset ja rahoitus.....	23
15.	Esiselvityshankkeen raportointi ja seuranta	24
16.	Esiselvityshankkeen tulokset ja vaikutukset.....	24
17.	Linkit, lähteet ja kirjallisuutta	24

1. Hankkeen toteuttaja

Haapaveden Opiston kannatusyhdistys ry

2. Hankkeen nimi ja hankenumero

Maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan esiselvitys -hanke, Dnro 2085/3570-2010

3. Yhteenveto hankkeesta

Maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan esiselvitys -hankkeen tavoitteena oli selvittää Oulun Eteläisen alueen maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan tarpeet kolmen seutukunnan alueella, yhdistää esiin nousseet tarpeet kolmen seutukunnan yhteisiksi tavoitteiksi ja suunnitella maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan tehtävät ja resurssit sekä laatia maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan perustamishankehakemus.

Hanke toteutettiin 1.5. – 31.12.2010. Hankkeen aikana todettiin, että tarvetta maahanmuuttaja-asiamiestoiminnalle Oulun Eteläisen alueella on. Keskeisimmäksi maahanmuuttaja-asiamiehen tehtäväksi määriteltiin alkuvaiheen ohjauksen, neuvonnan ja informaation jakaminen maahanmuuttajille.

Kohderyhmänä ovat kaikki maahanmuuttajat Suomeen tulon syystä tai oleskelun kestosta riippumatta.

Suureksi puutteeksi huomattiin, että kunnilla ei ole ajantasaisia ja säännöllisesti päivitettäviä kotouttamisohjelmia. Selvityksessä ilmeni merkittävää tarvetta tiivistää seudullista ja alueellista yhteistyötä. Selvityshanke esitti keskeisinä jatkotoimenpiteinä alkuvaiheen ohjaus-, neuvonta- ja informaatiopalveluiden järjestämisen maahanmuuttaja-asiamiestoimintana sekä kotouttamisohjelman ja monikulttuurisuusstrategian laatimisen alueellisena.

Hankkeen tuloksena syntyi selvitysraportti, jatkohankesuunnitelma ja rahoitushakemus ESR-ohjelmaan.

4. Hankkeen taustaa

Ajatus maahanmuuttaja-asiamiestoiminnasta syntyi syksyllä 2008, kun Haapaveden Opisto ja paikallisten TE-toimistojen johtajat keskustelivat maahanmuuttaja-asiakkaiden palveluista Oulun Eteläisen alueella.

Silloin todettiin, että viranomaisilla on usein liian vähän mahdollisuutta panostaa ajallisesti maahanmuuttaja-asiakkaiden palvelemiseen. Alueemme viranomaisille ei myöskään ole kertynyt niin vahvaa kokemusta ja osaamista monikulttuurisuudesta kuin kasvukeskusten virkatovereille.

Maahanmuuttaja-asiakkaat tarvitsevat palvelutilanteessa paljon enemmän taustoitusta, kartoitusta ja tietoa kuin kantaväestö.

Muitakin haasteita havaittiin. Suomen kielen koulutusta on ollut vähän saatavissa Oulun Eteläisen alueella.

Tarjolla oleva koulutus ei ole ollut riittävän laaja-alaista eikä ole soveltunut kaikille maahanmuuttajille.

Eettisestä näkökulmasta katsottuna on arveluttavaa se, että perheenjäsenet ja lapset toimivat toisinaan tulkkina viranomaistilanteissa.

Maahanmuuttajien työllistyminen on ollut erittäin vaikeaa. Monet kiertävät koulutuksesta ja kotoutumistoimenpiteestä toiseen niin kauan kuin virallista kotoutumisaikaa on jäljellä. Tämän jälkeenkin työllistyminen on vaikeaa. Kotimaassa hankitun tutkinnon hyödyntäminen Suomessa ei ole useinkaan mahdollista. Monet ulkomaalaiset joutuvat aloittamaan työ- ja opiskelu-uransa lähes alusta uudelleen. Ulkomailta on rekrytoitu työvoimaa viime vuosina erityisesti hoiva- ja metallialoille. Työvoiman perehdytyksestä ovat yleensä vastanneet rekrytoiva yritys ja mahdolliset ulkomaista työvoimaa välittävät henkilöstövuokrausyritykset. Sen sijaan työntekijän perheen kotoutumiseen ei ole panostettu.

Näistä lähtökohdista lähti idea kehittää Oulun Eteläisen alueelle oma maahanmuuttajapalvelu, joka huomioisi maaseutumaisen alueen olosuhteet ja täällä asuvien maahanmuuttajien tarpeet. Idean lähtökohtana oli käynnistää maahanmuuttaja-asiamiestoiminta. Koska ajatuksen kehittely näytti tarvitsevan runsaasti pohjatyötä, haki Haapaveden Opisto rahoitusta selvitystyöhön maaseuturahastosta Keskipiste-Leader ry:n ja Rieska-Leader ry:n kautta alueidenvälisenä hankkeena. Toimintaryhmien hallitukset myönsivät rahoituksen esiselvityshankkeelle keväällä 2009. Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen virallisen päätöksen tiedettiin kestävän kuukausia, joten Haapaveden Opisto käynnisti selvitystyön huhtikuussa 2009 omalla riskillään. ELY-keskus teki myönteisen rahoituspäätöksen 19.10.2010.

5. Hankkeen tavoitteet

Eselvityshankkeen tavoitteena oli selvittää maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan tarpeet kolmen seutukunnan alueella, yhdistää esiin nousseet tarpeet kolmen seutukunnan yhteisiksi tavoitteiksi ja suunnitella maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan tehtävät ja resurssit sekä laatia maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan perustamishankesuunnitelma.

6. Esiselvityshankkeen ohjausryhmä

Maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan esiselvitys -hankkeen ohjausryhmään kuuluivat:

Eero Lonkila, rehtori, Haapaveden Opisto
Hannu Saarinen, seutukuntajohtaja, Haapaveden-Siikalatvan seutukunta
Esa Jussila, toiminnanjohtaja, Nivala-Haapajärven seutukunta
Timo Kiema, seutukuntajohtaja, Ylivieskan seutukunta,
Päivi Moilanen, projektipäällikkö, Haapaveden Opisto
Ilkka Peltola, toiminnanjohtaja, Keskipiste-Leader ry

Lonkilan varajäsen: Janne Niemimäki, laatupäällikkö, Haapaveden Opisto
Kieman varajäsen: Maija Korpela, projektipäällikkö, Ylivieskan seutukunta

Ohjausryhmän puheenjohtajaksi valittiin Eero Lonkila, varapuheenjohtajaksi Hannu Saarinen ja sihteeriksi Päivi Moilanen.

Ohjausryhmän rooli oli ohjata tuen saajaa hankkeen sisältöön liittyvissä kysymyksissä ja seurata hankkeen toteutumista. Ohjausryhmä kokoontui kaksi kertaa. Ensimmäisessä kokouksessa 26.4.2010 täydennettiin ohjausryhmän kokoonpanoa sekä käytiin läpi ohjausryhmän tehtävät, hankesuunnitelma, tavoitteet, kustannusarvio, rahoitus, toimintasuunnitelma ja tiedotussuunnitelma. Toisessa kokouksessa 14.2.2011 päätettiin hanke. Ohjausryhmä hyväksyi hankkeen loppuraportin ja maksatushakemuksen.

7. Selvityksen toteutustapa ja aikataulu

Selvityksen toteutti projektipäällikkö Päivi Moilanen Haapaveden Opistosta ajalla 1.5. – 31.12.2010. Projektipäällikkö haastatteli henkilökohtaisesti suurimman osan toteutukseen osallistuneista tahoista. Muutamia henkilöitä haastateltiin sähköpostilla tai puhelimitse.

Lisäksi tärkeänä asiana nähtiin selvittää kansallisia kotouttamismalleja ja -käytäntöjä. Tässä tarkoituksessa projektipäällikkö kävi tutustumassa seuraaviin kohteisiin:

- Immigratum – työperusteisen maahanmuuton edistäminen -projekti (ESR), Mäntän seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä, 24.5.2010 (projektityöntekijä Teija Kuukka)
- Länsi-Uudenmaan maahanmuuttajatoimisto, Raasepori, 25.5.2010 (maahanmuuttajakoordinaattori Börje Mattsson)
- Kouvolan kaupungin maahanmuuttotoimisto, 11.6.2010 (maahanmuuttokoordinaattori Satu Kurri)
- Kotkan vastaanottokeskus ja maahanmuuttajapalvelut, 11.6.2010 (maahanmuuttajatyön johtaja Pirjo Puolakka)
- Kotkan TE-toimiston maahanmuuttajapalvelut, 11.6.2010 (Merja Tuutti)

Näistä tutustumiskäynneistä on tehty erillinen muistio.

8. Selvitykseen osallistuneet tahot

Selvitykseen osallistuivat alla luetellut tahot. Heiltä selvitettiin kunkin oman työn ja organisaation näkökulmasta maahanmuuttajatyön nykytilannetta, haasteita ja tarpeita.

Haapaveden-Siikalatvan seutukunnan TE-toimisto: toimistonjohtaja Helmi Haarakangas ja apulaistoimistonjohtaja Tarja Jokimäki

Nivala-Haapajärven seutukunnan TE-toimisto, toimistonjohtaja Helena Marjamaa ja työvoimaneuvoja Marja-Liisa Turpeinen

Ylivieskan seutukunnan TE-toimisto, toimistonjohtaja Risto Similä

Pohjois-Pohjanmaan maistraatti, Oulun yksikkö (Haapaveden toimipiste), päällikkö Hannu Mäkelä
KELA, Jokilaaksojen vakuutuspiiri, vakuutuspiirin johtaja Anna-Liisa Uusitalo ja virkailija Outi Pekkala
Jokilaaksojen poliisi, toimistos sihteeri Merja Huikari

Haapaveden kaupunki: kaupunginjohtaja Jouko Luukkonen, hallintojohtaja Maria Isosalo ja elinkeinojohtaja Karl Filtness

Kalajoen kaupunki: kaupunginjohtaja Jukka Puoskari, kaupunginsihteeri Otso Juvonen, henkilöstöjohtaja Pekka Olliila, elinkeinojohtaja Miia Himanka ja muu kaupungin johtoryhmä

Oulaisten kaupunki: perusturvajohtaja Rainer Kolppanen, henkilöstöjohtaja Jouni Aitto-oja, kaupunginsihteeri Maarit Grekula ja kaupunginkamreeri Hannu Kaartinen

Sievin kunta: kunnanjohtaja Markku Koski, hallintopäällikkö Eila Löytynoja ja Sointu Harju

Ylivieskan kaupunki: kaupunginjohtaja Asko Ojamäki ja kaupunginsihteeri Maritta Piili

Haapaveden-Siikalatvan seutukunta: seutuhallitus ja seutujohtaja Hannu Saarinen

Nivala-Haapajärven seutukunta: seutuhallitus ja toiminnanjohtaja Esa Jussila

Ylivieskan seutukunta: seutuhallitus ja seutujohtaja Timo Kiema

Sosiaali- ja terveystoimi Helmi, perusturvajohtaja Eija Komulainen ja sosiaalipalvelupäällikkö Airi Juntunen
Peruspalvelukuntayhtymä Kallio: hyvinvointijohtaja Jarmo Kivimäki, palvelujohtaja Marja Ranta-Nilku, palvelujohtaja Anna-Leena Mäntyniemi, perhepalvelujohtaja Pirjo Matikainen, palvelujohtaja Terttuirmeli Haapakoski ja terveystoimijohdaja Pirjo Säynäjäkangas

Peruspalvelukuntayhtymä Selänne: palvelujohtaja Riitta Mikkilä, johtava sosiaalityöntekijä Anita Laitinen

Kalajoen ja Merijärven yhteistoiminta-alue (sote), perusturvajohtaja Anne Mäki-Leppilampi

Haapaveden Opisto, rehtori Eero Lonkila ja laatuspäällikkö Janne Niemimäki

Haapaveden evankelis-luterilainen seurakunta, kirkkoherra Mauno Soronen ja muuta henkilöstöä
Nivalan evankelis-luterilainen seurakunta, kirkkoherra Martti Viljanen, talouspäällikkö Annikki Klemola ja diakonissa Terttu Järviluoma
Oulaisten evankelis-luterilainen seurakunta, kirkkoherra Matti Hirvilammi
Haapaveden Teknologia kylä, projektipäällikkö Pasi Anttila
Nivala-Haapajärven seutu NIHAK ry, Matti Puranen
Sievin Teollisuuspuisto Oy, toimitusjohtaja Kimmo Niskanen ja Terhi Ahokangas
Ylivieskan Teknologia kylä YTEK Oy, toimitusjohtaja Keijo Pesonen
Cross Cultural Coordinator –hanke, Ylivieskan seutukunta, projektipäällikkö Maija Korpela
Suomen Punainen Risti, Haapaveden osasto
Haapaveden Opiston maahanmuuttajataustaiset opiskelijat: suomen kielen ja kulttuurin moduulit 1 – 2 sekä MAVA (maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus)

9. Kotouttamisen käsitteitä

9.1. Keskeiset termit

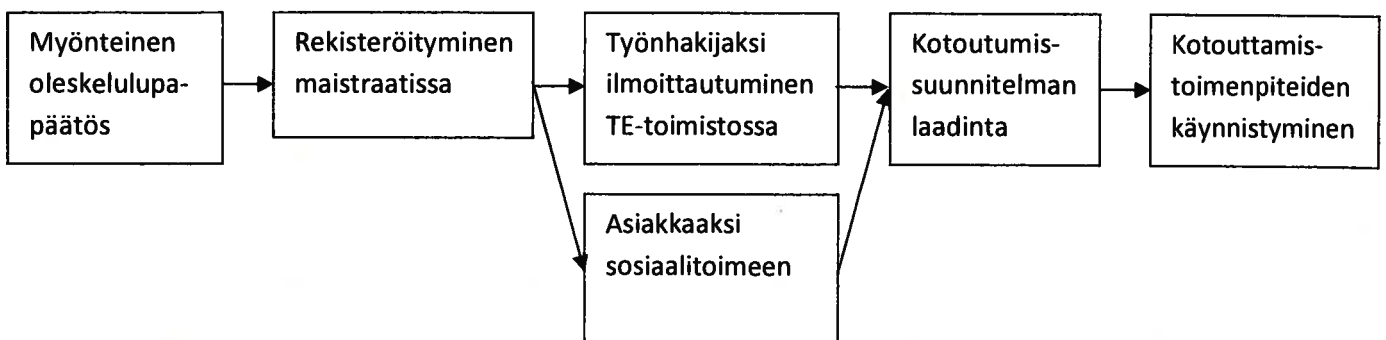
kotouttaminen	Viranomaisten ja muiden tahojen toimet, jotka edistävät maahanmuuttajien sopeutumista elämään ja toimimaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Kotouttamisen tarkoituksena on antaa maahanmuuttajalle mahdollisimman nopeasti itsenäisen ja tasavertaisen kansalaisuuden vaatimat valmiudet.
kotouttamisohjelma	Kunnan (tai useamman kunnan yhteinen) suunnitelma tavoitteista, toimenpiteistä, resursseista ja yhteistyöstä maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi.
kotoutuminen	Maahanmuuttajan omat toimet, joilla hän hankkii tarvittavat tiedot ja taidot toimiakseen itsenäisenä ja yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä kantaväestön rinnalla.
kotoutumissuunnitelma	Maahanmuuttajan henkilökohtainen suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, jotka edistävät ja tukevat hänen mahdollisuuksiaan hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen taito ja muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja.
maahanmuuttaja	Maasta toiseen muuttava henkilö. Yleiskäsite, joka koskee eri perustein muuttavia henkilöitä.
oleskelulupa	Lupa saapua toistuvasti maahan ja oleskella maassa. Myönnetään ulkomaalaiselle muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten.
pysyvä oleskelulupa	Pysyvä oleskelulupa myönnetään henkilölle, joka on oleskellut Suomessa yhtäjaksoisesti jatkuvalla oleskeluluvalla neljä vuotta. Oleskelun syy tai muut erityiset syyt voivat aiheuttaa poikkeuksia. Lupa myönnetään toistaiseksi eikä sitä tarvitse uusida. Pysyvään oleskelulupaan merkitään kirjaintunnus P.
määräaikainen oleskelulupa	Määräaikainen oleskelulupa voidaan myöntää joko jatkuvaisluonteista tai tilapäisluonteista oleskelua varten.

jatkuva oleskelulupa	Lupa myönnetään ulkomaalaiselle, joka on tullut Suomeen pysyvässä maahanmuuttotarkoituksessa. Lupa on uusittava määräajan päätyttyä. Jatkuvaan oleskelulupaan merkitään kirjaintunnus A.
tilapäinen oleskelulupa	Lupa myönnetään ulkomaalaiselle, jonka tarkoituksena ei ole jäädä Suomeen pysyvästi. Lupa on uusittava määräajan päätyttyä. Tilapäiseen oleskelulupaan merkitään kirjaintunnus B.
pakolainen	Ulkomaalainen, jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Pakolaisaseman saa henkilö, jolle jokin valtio antaa turvapaikan tai jonka UNHCR toteaa olevan pakolainen.
paluumuuttaja	Ulkosuomalainen, joka palaa Suomeen. Suomessa käsitettä sovelletaan entisiin ja nykyisiin Suomen kansalaisiin sekä entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin oleviin henkilöihin kuten inkerinsuomalaisiin, joilla on suomalainen syntyperä. Viimeksi mainitut ovat kansallisuudeltaan, mutta eivät kansalaisuudeltaan suomalaisia.
turvapaikanhakija	Henkilö joka pyytää suojaa ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Saa pakolaisaseman, jos hänelle myönnetään turvapaikka. Turvapaikanhakija ei siis vielä ole pakolainen. Turvapaikkamenettelyn yhteydessä tutkitaan ja ratkaistaan myös, voiko oleskeluluvan saada jollain muulla perusteella.

9.2. Maahanmuuttajan alkuvaihe Suomessa

Jos ulkomaalainen oleskelee Suomessa yli kolme kuukautta, hänen on haettava oleskelulupaa Suomeen. Poikkeuksena ovat Pohjoismaiden kansalaiset, jotka ovat maiden välisin sopimuksin vapautettu hakemasta oleskelulupaa toisesta Pohjoismaasta, sekä EU-kansalaiset, joiden tulee rekisteröidä oleskelunsa toisessa EU-maassa kolmen kuukauden jälkeen.

Oleskeluluvan myöntää yleensä maahanmuuttovirasto. Poliisi tekee päätökset jatko-oleskeluluvista. Maahanmuuttajan on oleskeluluvan saamisen jälkeen rekisteröidyttävä maistraatissa, jolloin hänen kotikunnakseen merkitään hänen Suomessa sijaitseva asuinkuntansa. Tavallisesti ulkomaalainen ilmoittautuu tämän jälkeen paikallisessa TE-toimistossa työttömäksi työnhakijaksi. Tällöin hän on oikeutettu kotoutumissuunnitelmaan ja sen myötä kotouttamispalveluihin. Mikäli ulkomaalainen ei tarvitse TE-toimiston palveluita, hän voi tulla asiakkaaksi kunnan sosiaalitoimeen hakeakseen esimerkiksi toimeentulotukea. Tällöin kotoutumissuunnitelman laatimisvastuu on sosiaalitoimella.

9.3. Kotouttamisohjelma

Voimassa olevassa laissa maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta 493/1999 (jatkoksa kotouttamislaki) on määrätty viranomaisten vastuusta maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Kuntien tulee laatia kotouttamisohjelma yhteistyössä työvoimaviranomaisen ja muiden viranomaisten sekä kansaneläkelaitoksen kanssa. Kotouttamisohjelmalla tarkoitetaan kuntakohtaista suunnitelmaa maahanmuuttajien kotouttamisen tavoitteista, kotouttamisen edistämiseksi tarjottavista palveluista, toimenpiteistä, resursseista ja yhteistyöstä eri toimijoiden kanssa. Jos kunta laatii kotouttamisohjelman, voi ELY-keskus sopia pakolaisten kustannusten korvaamisesta kunnalle. Korvattavia kustannuksia kunnalle syntyy esimerkiksi pakolaisen käyttämistä sosiaali- ja terveystalouksista ja heille myönnetystä toimeentulotuesta.

9.4. Maahanmuuttajan kotoutumissuunnitelma

Maahanmuuttajalla, joka on rekisteröitynyt maistraattiin ja joka asuu vakinaisesti Suomessa (kotikunta Suomessa) ja joka on ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi TE-toimistossa tai hakee toimeentulotukea sosiaalitoimistosta, on oikeus kotoutumissuunnitelmaan. Se laaditaan kunnan ja työvoimatoimiston kanssa yhteistyössä. Kotoutumissuunnitelma on voimassa enintään kolme vuotta (erityisissä tapauksissa viisi vuotta) siitä päivästä, jolloin maahanmuuttaja on merkitty ensimmäisen kotikunnan väestötietojärjestelmään.

Kotoutumissuunnitelmassa sovitaan kunnan, TE-toimiston ja maahanmuuttajan kesken toimenpiteistä, jotka tukevat maahanmuuttajaa ja hänen perhettään yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimisessa. Suunnitelmassa voidaan sopia maahanmuuttajan osallistumisesta suomen tai ruotsin kielen koulutukseen, työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen, omaehtoiseen koulutukseen, ammatinvalinnanohjaukseen ja kuntoutukseen, työharjoitteluun tai valmistavaan opetukseen. Suunnitelmassa voidaan myös sopia lasten ja nuorten kotoutumisen tukemisesta ja muiden kotoutumista tukevien rinnastettavien toimenpiteiden järjestämisestä.

9.5. Kotoutumistuki maahanmuuttajalle

Kotoutumistuella turvataan maahanmuuttajan toimeentulo kotoutumissuunnitelman voimassaoloaikana. Sen tavoitteena on edistää ja parantaa tuensaajan mahdollisuuksia päästä työelämään ja jatkokoulutukseen sekä toimia suomalaisessa yhteiskunnassa. Kotoutumistuki muodostuu työmarkkinatuesta ja toimeentulotuesta. Edellytyksenä on, että maahanmuuttaja on taloudellisen tuen tarpeessa ja hän noudattaa kotoutumissuunnitelmaansa. Kotoutumistukea maksaa KELA.

9.6. Korvaukset pakolaistaustaisista maahanmuuttajista

Valtio korvaa kunnalle kustannukset pakolaistaustaisten maahanmuuttajien kotouttamisesta. Korvattavia kustannuksia ovat mm. pakolaiselle maksettava toimeentulotuki, kotoutumistuki ja paluumuuttoavustus. Sen lisäksi valtio maksaa jokaisesta pakolaistaustaisesta kunnalle laskennallista korvausta. Korvaus oli vuonna 2010 yli 7-vuotiaasta 2091 euroa vuodessa ja alle 7-vuotiaasta 6845 euroa vuodessa. Kunta on oikeutettu näihin korvauksiin, kun se on solminut ELY-keskuksen kanssa sopimuksen pakolaisten vastaanotosta ja sillä on voimassa oleva kotouttamisohjelma.

10. Maahanmuuttajat Oulun Eteläisen alueella

10.1. Ulkomaan kansalaisten määrä

Oulun Eteläisen alueella asui pysyvästi Tilastokeskuksen mukaan 638 ulkomaan kansalaista 31.12.2009. Tilastokeskuksen tilastoissa eivät ole mukana tilapäisellä oleskeluluvalla Suomessa oleskelevat eivätkä Suomen kansalaisuuden jo saaneet ulkomaalaiset. Alueellamme sijaitsevista oppilaitoksista opiskelee tilapäisellä oleskeluluvalla em. ulkomaan kansalaisten määrän lisäksi 120 – 150 ulkomaalaista. Alueella oleskelee siis vähintään 760 ulkomaan kansalaista. Suomen kansalaisuuden saaneiden määrää ei ole saatavilla.

10.2. Suurimmat kansalaisuudet

Suurimpana ulkomaalaisten kansalaisten ryhmänä Oulun Eteläisen alueella ovat Venäjän kansalaiset. Heitä oli 174 (Tilastokeskus 31.12.2009). Seuraavina tulevat Ruotsin (120), Viron (60), Unkarin (50), Turkin (48) ja Thaimaan (40) kansalaiset.

Muusta Pohjois-Pohjanmaasta Oulun Eteläisen alue poikkeaa siten, että alueelta lähestulkoon puuttuvat niiden ne kansalaisuudet, joita tulee maahan pakolaisuuden tai turvapaikkaprosessin kautta.

10.3. Maahanmuuton perusteet

Oulun Eteläisen alueelle muuttaa ulkomaalaisia lähinnä perhesyiden ja työn perusteella. Lisäksi jonkin verran on muuttanut paluumuuttajia lähinnä Ruotsista ja Venäjältä. Tarkkoja määriä perustuen henkilöiden maahanmuuton syyhyn ei ole saatavilla. Nämä tiedot on saatu viranomaisilta ja Oulun Eteläisen alueella toimivien kehittämishankkeiden avulla kuten R.O.A.D.-monikulttuurisuushanke (kotouttamisrahasto ja Haapaveden Opisto), Cross Cultural Coordinator -hanke (maaseuturahasto ja Ylivieskan seutukunta) ja Muutoksessa mukana -hanke (ESR ja Maaseudun Sivistysliitto).

Perhesyistä yleisin on muutto suomalaisen puolison perässä. Puolisoita on muuttanut alueelle erityisesti Venäjältä ja Aasiasta. Aviovaimoja on tullut enemmän kuin aviomiehiä.

Ulkomaisen työvoiman määrät ovat kasvaneet erityisesti 2000-luvulla. Ulkomaista työvoimaa on rekrytoitu pääosin Itä-Euroopasta kuten Unkarista, Puolasta ja Virosta. Vuosina 2008 – 2010 ulkomaisen työvoiman määrä laski taantumasta johtuen. Viimeaikaiset merkit ovat osoittaneet pientä kasvua tietyillä paikkakunnilla ja tietyillä ammattialoilla. Erityisesti työvoimaa on rekrytoitu metalliteollisuuteen sekä hoito- ja hoiva-alalle. Useat selvitykseen osallistuneet tahot näkivät ulkomaisen työvoiman tarpeen kasvavan tulevaisuudessa. Edellä mainittujen alojen lisäksi ulkomaisen työvoiman tarve tulee kasvamaan muun muassa maa- ja metsätaloudessa sekä turkistarhoilla. Ulkomaista työvoimaa rekrytoitaessa nähdään tärkeänä hoitaa perehdytys hyvin. Perehdytyksessä tulee myös huomioida yrityksen suomalainen henkilöstö.

11. Oulun Eteläisen maahanmuuttajatyö

Selvitykseen osallistuivat Oulun Eteläisen alueen kunnat ja erityisesti niiden sosiaali- ja terveyspalvelut, sekä viranomaiset kuten TE-toimistot, KELA, maistraatti, poliisi, seurakunnat, oppilaitokset ja kolmannen sektorin edustajina SPR ja MLL.

Kukin viranomaisista hoitaa oman tehtäväkenttensä mukaiset tehtävät ja antaa tehtäviinsä kuuluvat palvelut niin kantaväestölle kuin maahanmuuttajille. Joissain virastoissa maahanmuuttajien asiakaspalvelua

on keskitetty yhdelle työntekijälle, mutta erillisiä maahanmuuttajapalveluita ei ole luotu. Tämä toimintamalli on koettu toimivaksi niin kauan kuin maahanmuuttaja-asiakkaiden määrä pysyy kohtuullisena.

Selvityksessä kävi ilmi, että tällä hetkellä ei Oulun Eteläisen alueella ole viranomaisten tai kuntien toimesta järjestetty kattavaa ja selkeää alkuinformaatiota ja neuvontaa maahanmuuttajille. Maahanmuuttaja-asiakkaat hankkivat tietoa hajanaisesti eri viranomaisilta, ystäviltä ja sukulaisilta. Yleensä maahanmuuttaja asioidessaan yhdessä virastossa kysyy myös muista asioista, jotka eivät kuulu ko. viranomaisen tehtäviin. Vaarana on usein, että maahanmuuttaja jää vaille keskeistä tietoa, joka voi vaikuttaa hänen hyvinvointiinsa, taloudelliseen tilanteeseensa ja viihtymiseensä Suomessa.

11.1. Laaditut strategiat

Pohjois-Pohjanmaalla maahanmuuttajatyö on keskittynyt pääasiassa Ouluun. Siellä onkin hyvin paljon toimijoita toteuttamassa niin lakisääteisiä kotouttamispalveluita kuin niitä täydentäviä palveluita. Maahanmuuttajatyöhön haja-asutusalueilla ja Oulun Eteläisen kaltaisilla pikku kuntien muodostamalla alueella on kiinnitetty varsin vähän huomiota. Muutosta tilanteeseen ovat tuoneet viime vuosina käynnistyneet muutamat kehittämishankkeet kuten Maaseudun Sivistysliiton toteuttama ESR-rahoitteinen Muutoksessa mukana –hanke, Haapaveden Opiston toteuttama ja kotouttamisrahastosta osarahoitettu R.O.A.D.-monikulttuurisuushanke ja Ylivieskan seutukunnan toteuttama maaseuturahastosta rahoitettu Cross Cultural Coordinator –hanke.

Pohjois-Pohjanmaan maahanmuuttostrategia valmistui v. 2010 Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen Työperäisen maahanmuuton edistäminen ESR -hankkeen vetämänä. Maahanmuuttostrategian tavoitteena on toimia maahanmuuttoasioita ohjaavana asiakirjana. Siinä huomioitiin kolme toimintalinjaa: kansainvälistymisen ja monimuotoisuuden tukeminen, yrittäjyyden tukeminen ja ulkomaalaisen työvoiman rekrytointi sekä kotouttamispalveluiden kehittäminen ja maakunnallisen yhteistyön ja verkostojen kehittäminen.

Työvoiman maahanmuuton strategia laadittiin Haapaveden-Siikalatvan seutukunnan toteuttamassa ESR-rahoitteisessa hankkeessa ”Työperäinen maahanmuutto Siikalatvan seutukunnassa” ajalla 1.12.2008 – 31.12.2009. Hankkeessa kartoitettiin työvoiman tarvetta ja ammattitaitovaatimuksia, järjestettiin yhteistyömatka kohdealueella ja laadittiin em. strategia ajalle 2010 – 2014. Strategian tavoitteena on toteuttaa yhdenvertaisuutta asumisessa, opiskelussa ja työnteossa.

11.2. Oulun Eteläisen kunnat ja maahanmuuttajat

Oulun Eteläisen alueella on 14 kuntaa: Alavieska, Haapajärvi, Haapavesi, Kalajoki, Kärsämäki, Merijärvi, Nivala, Oulainen, Pyhäjärvi, Pyhäntä, Reisjärvi, Sievi, Siikalatva ja Ylivieska. Asukkaita alueella on 89642. Ulkomaan kansalaisten osuus on pienin Pyhännällä - 3 ulkomaan kansalaista, mikä on 0,18 % kunnan asukasluvusta (Tilastokeskus 31.12.2009). Lukumäärältään suurin ulkomaalaisten osuus on Kalajoella – 167 ulkomaalaista. Väkilukuun suhteutettuna ulkomaalaisia on eniten Sievissä – 1,2 % kunnan asukasluvusta.

Oulun Eteläisen kunnista käytännössä lähes kaikilla on jonkinlainen kotouttamisohjelma olemassa. Ohjelmat ovat kuitenkin useissa kunnissa vanhentuneita, osalla jopa 10 vuotta sitten laadittuja. Vain muutama kunnista on päivittänyt kotouttamisohjelmansa viimeisten 5 vuoden aikana. Sievissä laaditaan parhaillaan kotouttamisohjelmaa.

Oulun Eteläisen kunnista yksikään ei ole toistaiseksi tarjonnut pakolaisille kuntapaikkoja. Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus yritti innostaa kuntia aktiivisimmiksi asiassa lähettämällä kunnille kirjeen pakolaisten vastaanotosta. Kirje sai aikaan keskustelua kunnissa ja monet kunnat alkoivat pohtia vakavasti asiaa. Toistaiseksi myönteisiä päätöksiä pakolaisten vastaanotosta ei ole kuitenkaan tehty kunnissa. Joitakin pakolaistaustaisia on hakeutunut opiskelemaan tai asumaan Oulun Eteläisen alueelle. Muun muassa Haapavedelle heitä muutti vuonna 2010 neljä henkilöä. Haapaveden kaupunki päättikin solmia sopimuksen pakolaisten vastaanotosta sekä pakolaisista aiheutuvien kustannusten korvaamisesta ELY-keskuksen kanssa.

ELY-keskukset kannustavat vastaanottokeskuksia tukemaan oleskeluluvan saaneiden pakolaistaustaisten omaehtoista muuttoa muualle kuin vastaanottokeskuspaikkakuntiin. Todennäköistä on, että maahanmuuttajille suunnattu koulutus tulee jatkossa vetämään pakolaistaustaisia myös Oulun Eteläisen alueelle enemmän.

11.3. Sosiaali- ja terveystyöpalvelut maahanmuuttajille

Oulun Eteläisen alueella toimii neljä peruspalveluiden kuntayhtymää tai muuta liittymää: Sosiaali- ja terveystyö Helmi, johon kuuluvat Haapavesi ja Siikalatva, peruspalvelukuntayhtymä Kallio, johon kuuluvat Alavieska, Nivala, Sievi ja Ylivieska, sekä peruspalvelukuntayhtymä Selänne, johon kuuluvat Haapajärvi, Kärsämäki, Pyhäjärvi ja Reisjärvi. Lisäksi Kalajoki ja Merijärvi ovat muodostaneet yhteistoiminta-alueen. Alueen kunnista vain Oulainen ja Pyhäntä hoitavat peruspalvelut yksin.

Maahanmuuttajille ei ole järjestetty erillisiä palveluita, vaan he käyttävät samoja palveluita kuin kantaväestö. Joissain virastoissa on maahanmuuttajien palvelua keskitetty yhdelle työntekijälle. Maahanmuuttajat käyttävät lasten- ja äitiysneuvoloiden, päiväkotien, terveyskeskusten, sosiaalitoimistojen, mielenterveystoimistojen jne. palveluita.

Maahanmuuttajalle, joka tulee ensimmäistä kertaa asioimaan sosiaalitoimistoon esimerkiksi hakeakseen toimeentulotukea tai muuta palvelua, laaditaan henkilökohtainen kotoutumissuunnitelma. Sosiaalityöntekijä tarkistaa ensin, onko asiakkaalle laadittu kotoutumissuunnitelma TE-toimistossa. Jos se on laadittu, sitä tarkennetaan ja täydennetään tarvittaessa. Jos sitä ei ole laadittu, sosiaalitoimisto sopii kotoutumissuunnitelman laadinnasta asiakkaan kanssa. Tapauksissa, joissa on tarpeen tehdä poikkihallinnollista yhteistyötä, kotoutumissuunnitelman laadintaan osallistuvat sekä TE-toimisto, sosiaalitoimisto että asiakas. Useimmissa tapauksissa kotoutumissuunnitelma laaditaan kuitenkin joko sosiaalitoimiston ja asiakkaan tai TE-toimiston ja asiakkaan kesken.

Asiakastilanteissa väärinkäsityksiä ja epäselviä tilanteita syntyy erityisesti kielivaikeuksien, erilaisten tapojen ja asiakkaan tietämättömyyden takia. Arkaluontoiset tilanteet ovat erityisen haastavia. Asiakkailta ei useinkaan ole tietoa Suomen yhteiskunnasta ja käytännöistä. Henkilöstön osaamisen kehittäminen maahanmuuttaja-asiakkaan kohtaamisessa nähtiinkin tärkeänä tavoitteena tulevaisuudessa.

Yhtenä tarpeellisenä kehittämisen kohteena nähdään ajantasaisen ja kattavan kotouttamisohjelman olemassaolo. Tällä hetkellä kotouttamisohjelmaa päivitetään liian harvoin. Peruspalveluiden kuntayhtymät näkivät tärkeänä, että kotouttamisohjelma olisi yhtenäinen kaikille kuntayhtymään kuuluville kunnille. Kotouttamisohjelman laadintaan ja sen mukaisten toimenpiteiden toteuttamiseen toivottiin myös laajempialaista osanottoa. Muun muassa seurakuntien merkitystä kotouttamisessa korostettiin. Poikkihallinnolliselle ja sektoreiden väliselle yhteistyölle nähtiin selvää tarvetta myös käytännön tasolla.

11.4. Maistraatti ja maahanmuuttajat

Maistraatit vastaavat alueensa väestötietojärjestelmästä, holhousasioista, kauppa ja -yhdistysrekisteristä, vesikulkuneuvorekisteristä sekä valtakunnallisesta kuluttajaneuvonnasta. Maistraattien muita tehtäviä ovat mm. avioliiton esteiden tutkinta, nimenmuutosasiat ja perukirjojen osaksluetteloiden vahvistaminen. Maistraatin henkikirjoittaja suorittaa siviilivihkimiset ja hän toimii myös julkisena notaarina ja kaupanvahvistajana.

Oulun Eteläinen kuuluu Pohjois-Pohjanmaan maistraatin alueeseen. Maistraatilla on yksikkö Haapavedellä. Oulun Eteläisen alueelle muuttavat maahanmuuttajat asioivat maistraatissa yleensä joko Haapavedellä tai Raahessa.

Maahanmuuttajiin liittyen maistraatti palvelee ulkomaalaisia erityisesti seuraavissa asioissa:

- ulkomaalaisen rekisteröinnit: Suomessa asuvista henkilöistä merkitään perustiedot väestötietojärjestelmään. Rekisteröitäviä tietoja ovat mm. nimi, syntymäaika, kansalaisuus, perhesuhdetiedot ja osoite. Rekisteritietoja käytetään mm. vaalien järjestämisessä, verotuksessa, terveydenhuollossa, oikeushallinnossa ja tilastoinnissa.
- kotikuntarekisteröinnit: Vakinaisesti Suomeen muuttaville henkilöille rekisteröidään kotikunta ja he saavat suomalaisen henkilötunnuksen. Oleskeluluvan on oltava voimassa vähintään vuoden.
- henkilötunnuksen antaminen ulkomaalaiselle (kotikuntarekisteröinnin yhteydessä)

Myös muita maistraatin palveluita kuten muuttoilmoituksia, avioehtosopimusten rekisteröintejä, kauppa- ja yhdistysrekisteri-ilmoituksia ja siviilivihkimisiä tehdään maahanmuuttajille.

Maahanmuuttajien asiakaspalvelussa suurimpia ongelmia aiheuttavat tilanteet, joissa asiakkaalla ei ole mukana virallisia asiakirjoja. Häneltä saattaa puuttua syntymätodistus, vihkitodistus tai muu tärkeä paperi, jolla hän voi todistaa henkilöllisyytensä ja asiansa. Maistraatti tekee suhteellisen vähän yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa. Poliisille maistraatti antaa virka-apua, jos sitä pyydetään. Maistraatilla on kiinnostusta lähinnä toiminnan laadun kehittämiseen maahanmuuttajien asiakaspalvelussa.

11.5. TE-toimistot ja maahanmuuttajat

Oulun Eteläisen alueella toimii kolme TE-toimistoa – Nivala-Haapajärven seutukunnan, Siikalatvan ja Ylivieskan seutukunnan TE-toimistot. Näissä TE-toimistoissa oli marraskuussa 2010 ulkomaalaisia työnhakijoita 166. Heistä 71 oli työttöminä, 19 työssä, 3 työmarkkinatoimenpiteessä, 25 työvoimakoulutuksessa, 3 muussa koulutuksessa, 8 työvoiman ulkopuolella¹ ja 6 muussa toimenpiteessä (tai ei tietoa).

Maahanmuuttaja-asiakaskunta on hyvin heterogeenistä. Pääosa asiakkaista on kotoisin Aasiasta (mm. Thaimaasta, Kiinasta, Filippiineiltä ja Taiwanista), Euroopasta (mm. Unkarista, Puolasta ja Virosta) ja Venäjältä. Monilla aasialaisilla ja venäläisillä naisilla on suomalainen puoliso. Monesti naisten asioita hoitavat heidän puolisonsa. Tästä syntyy joskus ongelmia eettisestä näkökulmasta. TE-toimiston edustajat pitivät huonona seikkana myös sitä, että heillä ei riitä resursseja asiakkaidensa tilanteen jatkuvaan seurantaan.

Maahanmuuttaja tulee TE-toimistoon asioimaan hakeakseen työtä ja saadakseen toimeentuloa. TE-toimisto laatii yhdessä asiakkaan kanssa henkilökohtaisen kotoutumissuunnitelman, mikäli hänelle ei ole sitä jo aiemmin tehty TE-toimiston tai kunnan sosiaalitoimen kautta. Sosiaalityöntekijä voidaan kutsua mukaan kotoutumissuunnitelman laadintaan. Näin tehdäänkin yleensä uuden maahanmuuttaja-asiakkaan

¹ Työvoiman ulkopuolella tarkoittaa sitä, että henkilö voi olla esimerkiksi sairauslomalla, äitiys-/vanhempainrahalla, eläkkeellä tai kuntoutustuella.

kohdalla. Kotoutumissuunnitelman laadintaan varataan puhelintulkki, joka tulkkaa asiakkaan äidinkielellä. Kotoutumissuunnitelma laaditaan viimeistään, kun yhtäjaksoinen työttömyys on kestänyt kaksi kuukautta. Se laaditaan laissa määrätyille kolmen vuoden jaksolle. Erityistapauksissa sitä voidaan pidentää viiteen vuoteen. Pidentymisen perusteena on yleensä kotoutumisen hidastuminen johtuen esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottomuudesta, erityisistä oppimisvaikeuksista tai äitiyslomasta kotoutumisaikana.

Kotoutumissuunnitelmassa kartoitetaan maahanmuuttaja-asiakkaan elämäntilanne esimerkiksi ikä, terveys, perhe, toimeentulo, kielitaito, koulutus, työkokemus, harrastukset ja muu osaaminen. Myös henkilön omat toiveet, tarpeet ja tavoitteet koulutuksen ja työllistymisen kannalta selvitetään. Lopuksi sovitaan jatkosuunnitelmista, aikataulusta ja TE-toimiston palveluista.

TE-toimiston ensisijaisena tavoitteena on auttaa työtöntä työnhakijaa löytämään työpaikka. Tässä tarkoituksessa TE-toimisto tarjoaa maahanmuuttajalle samoja palveluita kuin suomalaisille: liikkuvuusavustusta, muuttokustannusten korvausta, työvoimakoulutusta, ammatinvalinnanohjausta, koulutus- ja ammattitietopalveluja, palkkatukea, työharjoittelua, työelämävalmennusta ja starttirahaa yrityksen perustajalle. Lähes poikkeuksetta maahanmuuttajan polku työllistymiseen käynnistyy kotoutumiskoulutuksella tai siihen rinnastettavalla koulutuksella.

Maahanmuuttajien työllistymismahdollisuudet ovat keskimäärin huomattavasti heikommat kuin kantaväestön. Ulkomaalaisten työttömyysaste on ollut aleneva koko 2000-luvun aina vuoden 2008 lopulla alkaneeseen taantumiaan saakka. Silti ulkomaalaisten työttömyysaste oli yli kaksinkertainen koko väestön työttömyysasteeseen verrattuna. Työ- ja elinkeinoministeriön arvion mukaan ulkomaalaisten työttömyysaste oli vuoden 2009 lopussa 26,5 %. Pohjois-Pohjanmaalla ulkomaalaisten työttömyysprosentti oli 23,2 vuonna 2008.

Maahanmuuttajien työllistymiseen vaikuttavat monet seikat kuten koulutus, kielitaito, motivaatio ja asenne. Sen lisäksi työllistymistä hidastavat monessa tapauksessa puuttuvat asiakirjat. Jos maahanmuuttajalla ei ole osoittaa asiakirjaa opinnoistaan tai työkokemuksestaan, hänen pääsynsä suoraan työhön on erittäin vaikeaa. Valtaosalle ulkomaisista työnhakijoista on tilastoissa merkitty ammattiryhmäksi "ei ammattia" johtuen muun muassa em. asiakirjojen puutteesta. Maahanmuuttajanaisilla on usein pitempi ja vaikeampi tie työllistymiseen kuin maahanmuuttajamiehillä.

11.6. Kela ja maahanmuuttajat

Ulkomaalaisen muuttaessa Suomeen ja hakiessa etuutta tai tukea Kelan kautta, Kela tekee päätöksen siitä, kuuluuko ulkomaalainen Suomen sosiaaliturvan piiriin eli onko hänellä oikeuksia Kelan myöntämiin sosiaaliturvaetuuksiin.

Kela maksaa työttömälle maahanmuuttajalle työmarkkinatuen kotoutumistukena pääsääntöisesti 3 ensimmäisen Suomessa asumisvuoden ajan. Kotoutumistuen saaminen edellyttää, että maahanmuuttajalle on laadittu kotoutumissuunnitelma. Kotoutumistukena maksettava työmarkkinatuki määräytyy samoin perustein ja on samansuuruinen kuin tavallinen työmarkkinatuki. Myös kotoutumistuki on tarveharkintainen. Työllistymistä edistävien palveluiden ajalta kotoutumistuki maksetaan ilman tarveharkintaa.

Maahanmuuttajat käyttävät laajasti Kelan palveluita. Käytetyimpiä ovat äitiyteen liittyvät etuudet, lapsilisät ja sairausvakuutukset. Kela tekee yhteistyötä lähinnä TE-toimiston kanssa, joka ohjaa asiakkaita Kelaan, sekä maistraatin kanssa, jonne Kela puolestaan ohjaa asiakkaita.

Maahanmuuttaja-asiakkaat tulevat harvoin asioimaan Kelaan yksin. Heillä on mukanaan yleensä ystävä, sukulainen tai tuttava, joka tuntee jo Suomen järjestelmää. Jos asiakkaan kielitaito ei riitä eikä hänellä ole mukanaan henkilöä, joka pystyy tulkkaamaan, käytetään puhelintulkkia apuna asioinnissa.

Maahanmuuttaja-asiakkaan on vaikea ymmärtää KELAn toimintakenttään kuuluvia asioita, termejä ja käsitteitä. Tämä johtuu useasti maiden erilaisista yhteiskunta- ja sosiaali- ja terveysjärjestelmistä. Pelkkä kääntäminen vieraalle kielelle ei takaa asian perillemenoaa. Monet asiat vaativat enemmän taustoitusta ja selitystä eikä siihen virkailijalla ole välttämättä aikaa tai taitoa.

Myös Kelan työntekijät kaipaavat monikulttuurisuuskoulutusta, joka antaa tietoa ja taitoa kohdata eri kulttuureista kotoisin olevia asiakkaita.

11.7. Poliisi ja maahanmuuttajat

Maahanmuuttaja kohtaa poliisin vain tietyissä tilanteissa. Näistä yleisin on oleskeluluvan hakeminen ja uusiminen. Maahanmuuttaja joutuu poliisin kanssa tekemisiin myös jos hän joutuu rikoksen uhriksi tai itse tekee rikoksen. Myös liikennevalvonnassa maahanmuuttaja voi kohdata poliisin.

Kuten muissakin yhteyksissä kieliongelmat ovat yleinen syy ulkomaalaisen ja poliisin välisiin väärinkäsityksiin. Tulkkia joudutaan käyttämään silloin, jos ulkomaalainen ei osaa jotain poliisin hallitsemaa kieltä. Poliisin kokemuksen mukaan ulkomaalaisella voi usein olla pelkoja ja epäluuloja poliisia kohtaan. Ne kumpuavat ulkomaalaisen aiemmista kokemuksista. Pelkojen ja epäluulojen takia ulkomaalainen ei välttämättä luota poliisiin samalla tavalla kuin suomalaiset luottavat. Luottamuspuola vaikeuttaa poliisin ja ulkomaalaisen asiakkaan yhteistyötä. Joissain tapauksissa ulkomaalainen voi pelätä sitä, että hänet käännytetään tai karkotetaan Suomesta. Väkivaltatilanteista ei uskalleta välttämättä puhua ulkopuolisille eikä varsinkaan poliisille. Väkivallan kohteeksi joutuminen aiheuttaa uhrissa häpeän ja syyllisyyden tunteita. Väkivaltaisesta suhteesta irrottautuminen on erittäin vaikeaa. Poliisin työssä on tärkeää oppia tunnistamaan pienetkin merkit, joista voi päätellä takana piilevät syyt. Poliisit tarvitsevat mielestään myös koulutusta ulkomaalaisten kohtaamiseen.

11.8. Kirkon maahanmuuttajatyö

Evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnista, jotka toimivat Oulun Eteläisen alueella, useimmat ovat jossain määrin törmänneet maahanmuuttajiin. Vain harva on järjestänyt erillistä ja säännöllistä toimintaa maahanmuuttajille. Poikkeuksiakin on, Oulaisten seurakunta on järjestänyt muun muassa maahanmuuttajien retkipäiviä. Aiemmin rovastikunta järjesti alueella myös maahanmuuttajien kirkkopyhiä, joista on kuitenkin luovuttu jo vuosia sitten vähäisen osanottajamäärän vuoksi.

Maahanmuuttajia on seurakunnan ns. normaalissa toiminnassa mukana kantaväestön seassa. Heitä osallistuu muun muassa perhe- ja iltapäiväkerhoihin sekä kuorotoimintaan. Jumalanpalveluksiin osallistuu toisinaan maahanmuuttajia. Myös diakoniatyössä kohdataan maahanmuuttajia erityisesti silloin, kun maahanmuuttaja kohtaa elämässään vaikeuksia.

Yleisesti ottaen seurakunnat ovat kiinnostuneita kehittämään toimintaa maahanmuuttajien kanssa. Yleisenä ongelmana nähdään resurssien puute. Maahanmuuttajatyön sisällyttäminen osana seurakuntien vakiintunutta toimintaa nähdään tärkeämpänä kuin erillisen maahanmuuttajatoiminnan käynnistäminen.

Maahanmuuttajille ei ole selvää, että kirkko tarjoaa apua ja ohjausta myös muiden uskontokuntien jäsenille. Tämän tuen olemassaolo pitäisi tuoda maahanmuuttajien tietoisuuteen.

11.9. Muut uskontokunnat

Suomen ortodoksisen kirkon seurakuntia ja toimintaa on myös Oulun Eteläisen alueella. Haapavedellä toimii ekumeeninen ortodoksiapiiri, Pyhäjärvellä tiistaiseura ja Haapajärvellä tiistaiseura. Muun muassa Karvoskylän ortodoksisen kappelin toimintaan osallistuu suuri joukko aktiivisia maahanmuuttajia. Heillä on halua kehittää ortodoksisen kirkon toimintaa Suomessa. Muun muassa kuorotoiminta on saanut uutta potkua maahanmuuttajista.

Muut uskontokunnat eivät ole esillä näkyvästi alueellamme. Monien uskontokuntien toiminta on kaukana Oulun Eteläisestä. Oulussa on useita eri uskontokuntien seurakuntia tai pienimuotoista toimintaa.

11.10. Kolmannen sektorin maahanmuuttajatyö

Kansalaistoiminnalla on Pohjois-Pohjanmaalla pitkät ja vahvat perinteet. Oulun Eteläisen alueella toimii paljon erilaisia yhdistyksiä ja järjestöjä, jotka ovat syntyneet erilaisten asioiden ympärille kuten musiikki, liikunta, kulttuuri, kylätoiminta, nuoriso- tai seniorityö, vapaaehtoistyö jne. Maahanmuuttajajärjestöjä alueella ei toimi. Lähimmät maahanmuuttajien järjestöt tai yhdistykset ovat Oulussa, Raahessa ja Kokkolassa.

Selvitykseen osallistui ensisijaisesti Suomen Punainen Risti, joka toimii melko aktiivisesti myös pienillä paikkakunnilla. Yleisimmät toiminnot SPR:n osastoissa ovat ensiaputoiminta, keräystoiminta ja vapaaehtoinen pelastuspalvelu. Varsinaista monikulttuurisuustoimintaa eivät Oulun Eteläisen alueen SPR:n osastot tee. Kaikki kuitenkin toivottavat myös maahanmuuttajat tervetulleiksi SPR:n toimintaan. Ystävätöiminnan kurssuja on alueella toteutettu useaan otteeseen. Niiden kohderyhmänä ovat myös maahanmuuttajat. Koska alueella ei toimi yhtään vastaanottokeskusta eivätkä alueen kunnat tarjoa kuntapaikkoja pakolaistaustaisille, ei myöskään SPR ole niin aktiivinen maahanmuuttajien keskuudessa kuin isoilla paikkakunnilla ja vastaanottokeskuspaikkakunnilla.

Monet kolmannen sektorin toimijoistakin törmäävät jo nykyisin toisinaan maahanmuuttajiin omassa toiminnassaan. Maahanmuuttajia ja heidän lapsiaan on mukana esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja 4H:n toiminnassa.

Yleisesti ottaen maahanmuuttajat eivät tunne suomalaista kansalaistoiminnan perinnettä ja sen tarjoamia mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämään ja ympäristöön. Maahanmuuttajat tulisi tutustuttaa kansalaistoimintaan ja aktivoida mukaan toimintaan. Tästä hyötyvät niin maahanmuuttajat kuin kantäväestö.

11.11. Maahanmuuttajat työelämässä

Oulun Eteläisen alueelle on rekrytoitu 2000-luvulla ulkomaista työvoimaa erityisesti Itä-Euroopasta kuten Unkarista, Puolasta ja Virosta. Ulkomaista työvoimaa on rekrytoitu etenkin hoiva-alalle ja metalliteollisuuteen. Rekrytointia on tehty lähinnä henkilöstönvuokrausyritysten avulla. Henkilöstönvuokrausyritykset ovat huolehtineet henkilöstön perehdytyksestä ja suomen peruskielitaidon opetuksesta rekrytoitavien työntekijöiden osalta.

Ulkomaisen työvoiman tarve vähentyi 2009–2010 kansainvälisen taloudellisen taantumana vuoksi. Vuoden 2010 lopulla tilanne on alkanut pikku hiljaa muuttua. Tämänhetkisten arvioiden mukaan ulkomaisen työvoiman tarve tulee kasvamaan vähitellen. Tällä hetkellä yritysten halukkuus rekrytoida ulkomaista työvoimaa on yleisesti ottaen melko heikko. Tarve rekrytointeihin tulee kuitenkin kasvamaan talouskasvun

elpyessä. Oulun Eteläisellä rekrytointia tullaan tekemään erityisesti teollisuuteen, hoito- ja hoiva-alalle, maa- ja metsätalouteen sekä turkistarhaukseen.

Maahanmuuttajan työllistymisen kannalta yksi merkittäviä kynnyksiä on riittävä suomen kielen taito. Työpaikoissa vaaditaan hyvää suomen kielen taitoa. Riittävän kielitaidon hankkiminen on maahanmuuttajalle haastavaa. Usein unohdetaan se, että eri työtehtävissä pärjää erilaisella kielitaidolla. Esimerkiksi maataloudessa pärjää huomattavasti heikommalla suomen kielen taidolla kuin vaikkapa hoiva-alalla.

Tarjolla olevassa maahanmuuttajien koulutuksessa on selviä puutteita. Koulutuksen saatavuudessa on parantamisen varaa ja koulutusmallit ja -muodot ovat liian jäykkiä ja vaihtoehdottomia. Alueella on tarvetta koulutukselle, joka joustaa henkilön elämäntilanteen mukaan.

Työhön tuleva henkilö tarvitsee tietoa yhteiskunnasta ja kulttuurista sekä suomen kielen opetusta siinä missä kuka tahansa toinen maahanmuuttaja. Työntekijöiden perehdytykseen on kuitenkin kiinnitetty liian vähän huomiota. Isona ongelmana on myös työhön tulevien henkilöiden perheiden kotoutumisen laiminlyönti. Oppivelvollisuusikässä olevat lapset ja päivähoitoon tulevat lapset pääsevät automaattisesti kotoutumisen alkuun päivähoitossa ja koulussa. Sen sijaan oppivelvollisuusikä ohittaneilla ja kotiäideillä on vaikeuksia löytää sopivaa paikkaa ja palveluita, jotka auttavat heitä kotoutumaan. Mikäli perheenjäsen ei itse ilmoittaudu asiakkaaksi TE-toimistossa tai sosiaalitoimistossa, hän jää kotouttamispalveluiden ulkopuolelle.

Maahanmuuttajien yrittäjyyden tukemiseen ei Oulun Eteläisen alueella ole juurikaan kiinnitetty huomiota. Maahanmuuttajat ovat kuitenkin keskimäärin suomalaisia rohkeampia aloittamaan oman yritystoiminnan. Osaltaan tämä johtuu siitä, että monelle yrityksen perustaminen on ainoa tai ainakin nopein tie työelämään ja toimeentuloon. Suurimmalle osalle maahanmuuttajista ovat kuntien yrittäjäpalvelut tuntemattomia. Heillä ei ole tietoa siitä, että on olemassa taho, joka auttaa, neuvoo ja tukee yrityksen perustamisessa ja sen kehittämisessä. Kuitenkin kaikki alueella toimivat yrityspalveluiden kehittämissyhtiöt pystyvät antamaan neuvontaa ja opastusta vähintään englannin kielellä.

11.12. Tulkin käyttö viranomaistilanteessa

Tulkkia käytetään siinä tapauksessa, että viranomaisella ja asiakkaalla ei ole yhteistä kieltä. Jos englannin kielen taitoa löytyy niin asiakkaalta kuin virkailijalta, asiointi hoidetaan englanniksi. Kaikki maahanmuuttajat eivät kuitenkaan osaa suomea, ruotsia tai englantia. Siinä tapauksessa käytetään tulkkia apuna.

Viranomaisilla on pyrkimys hankkia ammattitulkki, joka puhuu asiakkaan äidinkieltä. Harvinaisen kielen tulkki on joskus hankala saada. Tulkkaus hoidetaan usein puhelimitse. Monilla asiakkailla on mukana perheenjäsen, ystävä tai muu tuttava, joka tulkkaa. Näissä tilanteissa kohdataan joskus epäselvyyttä siitä, välittyykö viranomaisen viesti oikeanlaisena asiakkaalle ja päinvastoin. Lähiomaisen ja alaikäisen käyttö tulkkina koetaan eettisesti arveluttavana. Eettiset säännöt ja vaitiolositoumukset eivät ole asiakkaalle selviä. Arkaluontoisen tilanteen hoitaminen epäammattimaisen tulkin avulla on vaikeaa.

Selvitykseen osallistuneet tahot korostivat sitä, että tulkin käyttöön ja eettisiin kysymyksiin tarvitaan koulutusta. Tämä voitaisiin sisällyttää henkilöstön monikulttuurisuuskoulutukseen, jossa annettaisiin tietoa eri kulttuureista ja tavoista. Myös asiakkaille tulisi kertoa tulkin käytöstä enemmän.

11.13. Maahanmuuttajien koulutus

11.13.1. Kotoutumiskoulutus

Oulun Eteläisen alueella on toteutettu työvoimapolitiittisina koulutuksina kotoutumiskoulutuksia TE-keskuksen (nykyisen ELY-keskuksen) toimesta. Koulutuksia on toteutettu muutamilla paikkakunnilla kuten Ylivieskassa, Nivalassa ja Kalajoella. Koulutusten välillä on voinut olla muutamia vuosia väliä, jolloin asiakkaita on ohjattu kotoutumiskoulutukseen kauemmas. Kaikille osallistuminen koulutukseen kaukana kotipaikkakunnalta ei kuitenkaan ole mahdollista.

Vuonna 2010 käynnistyi kaksivuotinen työvoimapolitiittinen koulutus, jossa pyritään järjestämään kotoutumiskoulutuksia non-stopina. Tämä on parantanut maahanmuuttajien mahdollisuutta suomen kielen koulutukseen. Tämäkään koulutus ei kuitenkaan voi taata koulutusta maahanmuuttajan asuinpaikkakunnalla. Myös oman lähtötason edellyttämää koulutusta ei välttämättä ole mahdollista saada silloin, kun maahanmuuttajalla on siihen tarve.

11.13.2. Suomen kielen koulutus

Haapaveden Opisto järjestää moduulimuotoisena suomen kielen ja kulttuurin koulutusta. Koulutuksen ensimmäinen moduuli käynnistyy elokuussa ja viimeinen moduuli päättyy elokuussa. Koulutuksen pääpaino on suomen kielen opetuksessa, mutta lisäksi opiskellaan yhteiskuntatietoutta ja kulttuurin tuntemusta. Koulutus on rinnasteinen kotoutumiskoulutukselle. Koulutus on kaikille avointa.

Lisäksi suomen kielen koulutusta järjestävät alueella lähinnä kansalaisopistot. Niiden koulutus on parin tunnin mittaisia piirejä kerran viikossa.

Perusopetuksessa maahanmuuttajaoppilaat opiskelevat suomea suomi toisena kielenä oppimäärän mukaan, joka eroaa tavoitteiltaan suomea äidinkielenään opiskelevien oppilaiden opetuksesta. Suomen kielen opetus ei rajoitu vain oppiaineen opiskeluun, vaan koko koulussa annettava opetus tukee sitä. Maahanmuuttajaoppilaat opiskelevat suomea yleensä äidinkielen ja kirjallisuuden tunneilla sekä omissa ryhmissä erillisen resurssin turvin.

Ammatillisessa peruskoulutuksessa äidinkielen opinnoissa maahanmuuttajat voivat opiskella suomi toisena kielenä -oppimäärän mukaisesti ja heidät arvioidaan sen kriteerien perusteella. Suomi toisena kielenä opetusta järjestetään joskus erillisessä opetusryhmässä tai tukiovetuksen turvin. Tavallisesti opiskelijat osallistuvat äidinkielen tunneille muiden opiskelijoiden kanssa ja saavat eri tavoitteiden mukaisia tehtäviä.

11.13.3. Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus

Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen eli MAVAn käynnisti ensimmäisenä Oulun Eteläisen alueella Haapaveden Opisto syyskuussa 2010. Sittemmin on myös Kalajokilaakson koulutuskuntayhtymä ilmoittanut MAVAn käynnistämisestä.

MAVA-koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille riittävät kielelliset, kulttuuriset ja muut tarvittavat valmiudet ammatillisiin opintoihin siirtymistä varten. MAVA on monelle maahanmuuttajalle tarpeellinen vaihe suomen kielen osaamisen vahvistamiseksi ja siirtymiseksi joko ammattiopintoihin, korkeakouluopintoihin tai työelämään.

11.13.4. Muut koulutukset

Oulun Eteläisen alueella on ulkomaalaisia opiskelijoita myös ammattikorkeakoulussa. Heitä on erityisesti Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun Ylivieskan yksikön englanninkielisessä Industrial Management –

koulutusohjelmassa. Koulutusohjelmassa opiskellaan englannin kielellä. Opetusohjelmaan on sisällytetty suomen kielen perusteiden ja ammattisanaston opetusta. Opetuksen määrä on kuitenkin hyvin pieni eikä opiskelijoiden kielitaito riitä työelämään Suomessa.

12. Selvityksen ehdotukset toimenpiteiksi

12.1. Alkuinformaation ja -neuvonnan järjestäminen maahanmuuttajille

Selvityksen tekijä ehdottaa, että Oulun Eteläisen alueelle luodaan maahanmuuttajille matalan kynnyksen neuvonta- ja ohjauspalvelut. Tämän mallin mukaan maahanmuuttajalle annetaan alkuvaiheessa informaatiota suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista ja eri viranomaisten tehtävistä. Häntä myös neuvotaan yksilöllisesti. Tavoitteena on, että maahanmuuttaja oppii hoitamaan itsenäisesti omat ja perheensä asiat. Neuvonta- ja ohjauspalvelut on tarkoitettu kaikille maahanmuuttajille heidän oleskelunsa perusteesta tai maahantulon ajankohdasta riippumatta. Neuvonta- ja ohjauspalvelut tulisi järjestää yhden luukun periaatteen mukaisesti. Tällä tarkoitetaan sitä, että yhdellä käynnillä maahanmuuttaja saa tarvitsemansa informaation ja ohjauksen eri viranomaisten ja hallinnonalojen vastuualueista ja tehtävistä sekä muista kotoutumiseen liittyvistä aiheista.

Neuvonta- ja ohjauspalvelut eivät kuitenkaan korvaa eri viranomaisten tehtäviä. Viranomaiset hoitavat edelleen omat tehtävänsä maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa. Neuvonta- ja ohjauspalvelut tuovat lisäarvoa tarjoamalla maahanmuuttajalle tietoa eri viranomaisten tehtävistä sekä maahanmuuttajan (ja kuntalaisen) velvollisuuksista ja oikeuksista Suomessa. Näiden palveluiden avulla maahanmuuttaja saa heti maahanmuuttonsa alkuvaiheessa kattavaa tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista. Neuvonta- ja ohjauspalvelut yksilöllistävät palveluiden sisällön asiakkaan mukaan. Näin pystytään nopeuttamaan ja helpottamaan maahanmuuttajan kotoutumisen alkuvaihetta.

Neuvonta- ja ohjauspalvelut tulee luoda helposti tavoitettaviksi. Tärkeää on rakentaa toimiva ja tiivis yhteistyömalli eri viranomaisten ja muiden kotouttamiseen osallistuvien tahojen kanssa. Palveluita rakennettaessa tulee kiinnittää huomiota tavoitteeseen aktivoida ja motivoida maahanmuuttajaa toimimaan jo alusta alkaen mahdollisimman itsenäisesti. Neuvonta- ja ohjauspalveluiden tehtävänä ei ole hoitaa maahanmuuttajan asioita hänen puolestaan, vaan tukea häntä hoitamaan omat asiansa itse.

Neuvonta- ja ohjauspalveluiden keskeisiksi tehtäviksi selvityksen tekijä ehdottaa seuraavia:

- tieto omakielisten palveluiden saatavuudesta ja tulkin käytöstä
- neuvonta maahanmuuttoon liittyvissä asioissa (esim. oleskeluluvat ja kotikuntarekisteröinti)
- ohjaus ja neuvonta työhön liittyvissä asioissa (esim. verotus ja verokortin hankkiminen, verotoimiston palvelut, työvoimaviranomaisen palvelut, työnhaku)
- ohjaus ja neuvonta raskauteen, synnytykseen ja vanhemmuuteen liittyen (esim. neuvolan palvelut, äitiys- ja muut lomat, KELAn tuet)
- ohjaus ja neuvonta terveyden- ja sairauenhoidossa (esim. terveyskeskuksen, yksityislääkäreiden ja sairaalan palvelut)
- ohjaus ja neuvonta lasten koti- ja päivähoidossa
- ohjaus ja neuvonta lasten ja nuorten koulunkäynnissä

- ohjaus ja neuvonta opiskelussa (esim. suomen kielen opiskelu, ammatillinen koulutus, täydennyskoulutus ja muut koulutukset, koulutusten saatavuus, koulutukseen hakeminen)
- ohjaus ja neuvonta ammatillisen pätevyyden hankkimisessa (ulkomailla hankitun tutkinnon tunnustaminen, ammatin hankkiminen jne.)
- ohjaus ja neuvonta harrastustoiminnassa (liikunta, urheiluseurat, kulttuuritarjonta, harrastuspiirit, kolmas sektori jne.)
- ohjaus ja neuvonta toimeentulon mahdollisuuksista
- perustieto yrityspalveluista
- apu, ohjaus ja neuvonta hätätilanteiden ja kriisien varalta kuten perheväkivalta tai taloudelliset vaikeudet (sosiaalisen verkoston ja palvelujärjestelmän tuki)
- ohjaus maahanmuuttajan tilanteen mukaan oikealle viranomaiselle (maistraatti, poliisi, TE-toimisto, KELA, verotoimisto, sosiaalitoimisto, terveyskeskus, sairaala, neuvola, päiväkotit, oppilaitos, yrityspalvelut jne.)

Maahanmuuttaja-asiamiehen tehtäväksi selvityksen tekijä ehdottaa myös seurantaa maahanmuuttaja-asiakkaiden tilanteesta. Seurannan tavoitteena on tukea maahanmuuttaja-asiakkaan ja hänen perheensä kotoutumista. Seuraamalla asiakasta on mahdollista reagoida ja puuttua mahdollisiin ongelmatilanteisiin nopeasti ja tehdä tilanteen ja asiakkaan tarpeiden mukaiset kotoutumissuunnitelman muutokset helpommiksi.

12.2. Viranomaisten ja muiden kotouttamista edistävien toimijoiden yhteistyön lisääminen

Yhteistyötä viranomaisten, kolmannen sektorin ja muiden toimijoiden välillä tulee tiivistää maahanmuuttajien kotouttamispalveluiden parantamiseksi ja mielekkään elämän mahdollistamiseksi uusille kuntalaisille. Yhteistyön avulla voidaan yhtenäistää kotouttamisen käytäntöjä ja periaatteita. Yhteistyö tukee myös maahanmuuttajien kotoutumista, tiedon siirtoa ja ongelmiin puuttumista.

Yhteistyön tiivistämiseksi voidaan kokeilla erilaisia joustavia keinoja. Yhtenä keskeisenä toimintamallina voisi toimia alueellinen poikkiallinen neuvottelukunta, jonka tehtävänä on käsitellä kotouttamiseen ja monikulttuurisuuteen liittyviä yleisiä linjauksia. Neuvottelukunta voi tehdä periaatteellisia päätöksiä, jotka linjaavat käytännön kotouttamistyötä. Neuvottelukunta toimisi myös alueellisen kotouttamisohjelmien ohjausryhmänä ja vastaisi alueellisen kotouttamisohjelman toteuttamisen seurannasta. Neuvottelukunta kokoontuisi tarpeen mukaan esimerkiksi kaksi kertaa vuodessa. Neuvottelukuntaan tulisi kuulua keskeisten viranomaisten, kuntien, koulutuksen, työelämän ja kolmannen sektorin edustajien. Myös elinkeinoelämän edustajien osallistuminen jossain muodossa olisi toivottavaa.

Toisena mallina edellisen lisäksi tai sen sijaan voisivat olla kotouttamistiimit. Tiimit toimivat riittävän suppealla kokoonpanolla, jotta ne voivat kokoontua säännöllisesti. Niiden tehtävänä on käsitellä ajankohtaisia ja tärkeitä katsottuja asioita, joita nousee esiin käytännön maahanmuuttajatyössä. Tiimin käsittelemät asiat ovat niitä, joita kukin työntekijä kohtaa arjessa. Tiimi voitaisiin perustaa esimerkiksi seutukunnalliselle tai kunnalliselle kokoonpanolle. Tiimiin kuuluisivat ne keskeiset toimijat, jotka vastaavat tai osallistuvat maahanmuuttajataustaisten kotouttamiseen, esimerkiksi keskeiset viranomaiset, sosiaali- ja terveystoimi, koulutoimi, päivähoido, työelämän edustajat ja järjestöt/yhdistykset.

12.3. Alueellisen kotouttamisohjelman ja monikulttuurisuusstrategian laatiminen

Selvityksen tekijä ehdottaa, että Oulun Eteläisen alueella käynnistetään yhteistyö alueellisen kotouttamisohjelman laatimiseksi. Alueellisen kotouttamisohjelman etuina selvityksen tekijä näkee seuraavat asiat:

- Alueellinen kotouttamisohjelma yhtenäistää kotouttamisen käytäntöjä eri kunnissa. Tästä on etua esimerkiksi siinä tapauksessa, että maahanmuuttaja muuttaa alueen sisällä eri kuntaan. Yhtenäistäminen avaa myös yhteistyölle ja verkostoitumiselle uusia mahdollisuuksia.
- Yhteisen kotouttamisohjelman avulla pystytään säästämään kotouttamisohjelman laadintaan ja päivittämiseen käytettäviä resursseja.
- Alueellisen kotouttamisohjelman laadintaa tukee syyskuussa 2011 voimaan tuleva kotouttamislaki, joka kannustaa kuntia seudulliseen yhteistyöhön kotouttamisohjelman laadinnassa.

Kotouttamisohjelman laadintaan tulisi osallistua kaikkien keskeisten viranomaisten kuten ELY-keskus, KELA, TE-toimistot, maistraatti, poliisi, sosiaali- ja terveystoimi sekä koulutoimi. Tärkeää on myös oppilaitosten ja elinkeinoelämän osallistuminen. Kotoutumisen onnistumisen kannalta merkittäviä toimijoita kuten järjestöjä, yhdistyksiä, seurakuntia, harrastuspiirejä ja urheiluseuroja ei myöskään saa unohtaa.

Kotouttamisohjelmassa tulisi huomioida:

- miten alkukartoitus ja alkuvaiheen ohjauksen ja neuvonnan palvelut on järjestetty
- miten perustieto suomalaisesta yhteiskunnasta jaetaan maahanmuuttajille
- miten yhteiset palvelut soveltuvat maahanmuuttajille ja miten niitä voidaan muokata paremmin maahanmuuttajille soveltuviksi
- mitkä palvelut edistävät ja tukevat kotoutumista
- mitkä tahot osallistuvat kotouttamisohjelman valmisteluun, toimeenpanoon ja seurantaan
- miten kotoutumista ja kotouttamisohjelmaa seurataan ja päivitetään
- miten kotouttamisohjelma ja kotouttamispalvelut on huomioitu kunnan talousarviossa, peruspalveluohjelmassa, strategioissa ja muissa ohjelmissa

Myös pakolaisten vastaanottoon liittyvät asiat tulisi huomioida kotouttamisohjelmassa, vaikka se varsinaisesti ei tarkoita kuntapaikkojen tarjoamista pakolaisille.

Kotouttamisohjelma palvelee kuntia kotouttamisen käsikirjana. Tästä syystä alueellinen kotouttamisohjelma on laadittava siten, että se huomioi myös mahdolliset kuntakohtaiset erot.

Kotouttamisohjelmaa täydentämään olisi hyvä laatia koko alueen kattava monikulttuurisuusstrategia, jossa huomioidaan monikulttuurisuuden ja kansainvälistymisen tavoitteet kokonaisvaltaisesti. Strategian tehtävänä on sopia tavoitteista, työnjaosta ja toimenpiteistä, joilla Oulun Eteläisen aluetta kehitetään kulttuurienväliseksi, vetovoimaiseksi ja kasvavaksi alueeksi. Strategia toisi kotouttamisohjelmaan lisäarvoa huomioimalla:

- kansainvälistymisen tavoitteet kasvatuksessa, koulutuksessa ja yrittäjyydessä
- monimuotoisuuden, suvaitsevaisuuden ja kulttuurienvälisyyden arvot
- yrittäjyyden tukemisen näkökohdat mukaan lukien maahanmuuttajien yrittäjyys
- ulkomaisen työvoiman rekrytoinnin tarpeet ja mahdollisuudet

- muiden kuin viranomaistoimijoiden osallistumisen kotouttamiseen ja kansainvälistymiseen
- yhteistyöverkostojen vahvistamisen

Strategian laatimiseen on tärkeää saada mukaan edellä mainittujen kotouttamisohjelmatyöhön osallistuvien tahojen lisäksi maahanmuuttajat. Alueella jo asuvat maahanmuuttajat tietävät parhaiten, millaisia tarpeita, haasteita ja mahdollisuuksia maahanmuuttoon liittyy.

12.4. Monikulttuurisuusosaamisen nostaminen

Lähes kaikki selvitykseen osallistuneet tahot pitivät tarpeellisena lisätä oman organisaationsa monikulttuurisuusosaamista. Maahanmuuttaja-asiakkaan kohtaamisessa haasteita aiheuttavat mm. riittämätön tieto ja ymmärrys eri kulttuureista sekä niiden tavoista ja normeista, erilaiset tavat ja käyttäytymisnormit, yhteisen kielen puuttuminen sekä epävarmuus ja osaamattomuus tulkin käyttöön. Koulutusta tarvitsevat tämän selvityksen perusteella erityisesti sosiaali- ja terveysalan työntekijät, opettajat ja yritysten henkilöstö.

Selvityksen tekijä ehdottaa, että monikulttuurisuuskoulutuksen järjestämisen vastuuta jaettaisiin eri toimijoiden kesken. Koulutuksesta voitaisiin sopia edellä mainitussa Oulun Eteläisen yhteisessä monikulttuurisuusstrategiassa. Alueelle perustettava monikulttuurisuusneuvottelukunta voisi toimia monikulttuurisuuskoulutuksen alkuunpanijana.

Asennekasvatuksen merkitystä lasten ja nuorten kasvatuksessa tulisi teroittaa. Kouluja, päiväkoteja ja muita toimijoita tulisi kannustaa lisäämään suvaitsevaisuutta edistävää toimintaa.

12.5. Monikulttuurisuuden vahvistaminen kolmannen sektorin toiminnassa

Monikulttuurisuus näkyy nykyisellään liian vähän kansalaistoiminnassa. Selvityksen tekijä ehdottaa, että kolmannen sektorin roolia monikulttuurisuuden edistämisessä vahvistetaan. Kolmas sektori tulee aktivoida mukaan kotouttamisohjelma- ja strategiatyöhön. Kolmannen sektorin toimijoita tulee tukea osallistumaan kotouttamiseen vahvemmin. Urheiluseurat, harrastuspiirit, kulttuuriseurat ja vapaaehtoisjärjestöt voivat tarjota maahanmuuttajalle antoisaa ja mielekästä tekemistä. Samalla ne ovat hyviä kasvuympäristöjä kantaväestölle suvaitsevaisuuden ja moniarvoisuuden edistämiseksi. Maahanmuuttajat puolestaan voivat tuoda uudenlaista näkökulmaa ja osaamista yhdistyksille ja järjestöille.

Maahanmuuttajille tulee tarjota enemmän tietoa kansalaistoiminnasta ja siitä, miten sen kautta on mahdollista vaikuttaa omaan elämään ja ympäristöön. Selvityksen tekijä ehdottaa, että maahanmuuttajia kannustetaan osallistumaan jo toimivien yhdistysten toimintaan. Heille tulee tarjota tietoa oman yhdistyksen perustamisesta ja kannustaa yhdistystoimintaan. Maahanmuuttajien oman järjestäytymisen kautta on mahdollista luoda uudenlaisia toimintamalleja kotoutumiseen ja oman kulttuurin ja identiteetin säilyttämiseen.

Vastuuta monikulttuurisuudesta kansalaistoiminnassa tulee jakaa eri toimijoille. Onnistumisia syntyy siellä, missä on riittävästi intoa ja innostuneita. Kolmannen sektorin rooli ja toimijat tulee huomioida kotouttamisohjelmassa sekä monikulttuurisuusstrategiassa.

12.6. Maahanmuuttajien koulutuksen kehittäminen

Maahanmuuttajien koulutusta tulee kehittää monimuotoisempaan ja joustavampaan suuntaan. Tarjolla tulisi olla erilaisia koulutusvaihtoehtoja erilaisille opiskelijoille, joilla on erilaiset lähtökohdat ja elämäntilanteet opiskella. Erityisesti suomen kielen opetuksen mahdollisuuksia tulisi lisätä sekä kotouttamispalveluiden piirissä jo oleville että niiden ulkopuolella oleville.

Maahanmuuttajien ammatillisen pätevyyden hankkimiseksi tulisi löytää uusia ja tehokkaampia polkuja. Muuntokoulutusten toteuttamismahdollisuudet tulee selvittää ja koulutuksen käynnistää erityisesti niillä ammattialoilla, joilla työvoimapula konkretisoituu tulevan kymmenen vuoden sisällä.

Ulkomailla hankitun tutkinnon tunnustamisen mahdollisuudesta ja tutkinnon täydentämisestä tulee levittää tietoa. Tässä maahanmuuttaja-asiamies voi olla avainasemassa.

Koulutuksia tulee kehittää entistä työelämälähtöisemmiksi. Maahanmuuttajien työelämään siirtymiselle tulee luoda pohjaa jo koulutuksessa. Työharjoittelu-, työssäoppimis- ja kesätyömahdollisuuksia tulee vahvistaa elinkeinoelämän ja koulutuksen toteuttajan välisellä yhteistyöllä.

Koulutuksen toteuttajien yhteistyötä tulisi tiivistää. Maantieteellisesti laajalla, mutta väestömäärältään pienellä alueella kannattaa selkeyttää eri toimijoiden välistä työnjakoa. Koulutuspolkuja tulisi rakentaa tukemaan muuta alueella tarjolla olevaa koulutusta.

Kotouttamisohjelmassa ja monikulttuurisuusstrategiassa tulee linjata koulutuksen tavoitteet, toimijat ja roolit.

13. Esitykset jatkotoimenpiteiksi

Selvityksen tekijä ehdottaa, että maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan käynnistämiseksi haetaan kehittämishankerahoitusta Euroopan sosiaalirahastosta. Kehittämishankkeen päätavoitteena on järjestää alkuvaiheen ohjauksen ja neuvonnan palvelut käynnistämällä maahanmuuttaja-asiamiestoiminta Oulun Eteläisen alueella. Lisäksi hankkeessa laaditaan alueen yhteinen kotouttamisohjelma ja monikulttuurisuusstrategia. Muita tämän raportin mukaisia ehdotuksia viedään eteenpäin kotouttamisohjelma- ja strategiatyön sekä kotouttamiseen ja kansainvälistymiseen osallistuvien tahojen omana ja yhteistoimintana.

14. Esiselvityshankkeen kustannukset ja rahoitus

Maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan esiselvitys –hankkeen kustannukset ajalla 1.5. – 31.12.2010 olivat:

Palkat (sis. sivukulut)	20.162,98 euroa
Kotimaan matkakulut	2.768,51 euroa
Muut kustannukset	<u>1.706,56 euroa</u>
Kokonaiskustannukset	24.637,05 euroa

Maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan esiselvitys –hankkeen maksuun haettava rahoitus ajalla 1.5. – 31.12.2010 on:

ELY-keskukselta haettava tuki (EU + valtio)	17.736,68 euroa
Kuntaraha	4.434,67 euroa
Yksityinen raha (Haapaveden Opisto)	<u>2.463,70 euroa</u>
Rahoitus yhteensä	24.637,05 euroa

15. Esiselvityshankkeen raportointi ja seuranta

Maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan esiselvitys –hanketta on seurattu ohjausryhmän kokouksissa. Hankkeesta on tehty loppuraportti liitteineen. Loppuraportti toimii samalla hankkeen selvitysraporttina. Ohjausryhmä hyväksyi loppuraportin ja maksuhakemuksen kokouksessaan 14.2.2011.

16. Esiselvityshankkeen tulokset ja vaikutukset

Maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan esiselvitys -hankkeen tulos on tämä selvitysraportti ja hankkeen loppuraportti. Lisäksi hankkeessa tehtiin jatkohankesuunnitelma ja rahoitushakemus maahanmuuttaja-asiamiestoiminnan käynnistämiseksi ESR-ohjelmaan. Mikäli jatkohanke saa rahoituksen, on esiselvityshankkeen vaikutus Oulun Eteläisen alueen kotouttamis- ja monikulttuurisuustyöhön merkittävä.

17. Linkit, lähteet ja kirjallisuutta

Kuntatiedon keskus www.kunnat.net

Maahanmuuttovirasto www.migri.fi

Opetushallitus www.edu.fi

TEM Tilastotiedote 2010:4, Ulkomaalaiset työnhakijat työ- ja elinkeinotoimistoissa vuonna 2009

Kansalaisuuslaki 359/2003

Asetus maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999

Ulkomaalaislaki 301/2004

Valtioneuvoston asetus kansalaisuudesta

Valtioneuvoston asetus kansalaisuudesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta

Yhdenvertaisuuslaki 21/2004

Schengenin sopimus

Dublin II asetus 343/2004